

Slam: sve, svugdje!

Odbijamo

izmiriti proturje?ja

ali ?emo uvijek hodati po rubu

za va?u ljubav.

Bob Holman

Autorka: Natalija Stepanovi?

Prvobitno objavljeno na sajtu: KRILLO

Link: <https://krilo.info/slam/>

Slam] poezija ameri?ki je popularni ?anr ?iji je imperativ poku?ati sve, svugdje. Marc Kelly Smith, pjesnik iz radni?ke klase i jedan od prvih *slammera*, odredio ju je kao ?termin koji uklju?uje sve forme izgovorene poezije stvorene za izvedbu u?ivo koja vrlo ?esto uklju?uje natjecanje?.¹ Nastala je 1980-ih kao odgovor na elitnu poeziju i mrtvu intelektualnu kulturu unutar koje je takva poezija pisana i ?itana. Susan Somers-Willett, tako?er pjesnikinja i jedna od prvih teoreti?arki *slama* kao poetskoga i dru?tvenoga pokreta, esej Josepha Epsteina *Who Killed Poetry?* (1988) smatra po?etkom redefiniranja recepcije poezije koja je izgubila svoju publiku. Nova je poezija izvo?ena u svakodnevi, odbacila je ki?ene sintagme i nerazumljive metafore, a ?monotoni glas pedantnoga, zadiraju?e pompozna pjesnika koji dosa?uje svemiru svojim opskurnim aluzijama [...]?² zamijenila je strastvenim ispovijestima i politi?kim govorima. Pjesnik/inja se spustio/la u publiku (doslovno i jezi?no) koja je postala jedini, povremeno nemilosrdan, kriti?ar. I Kelly i Somers-Willett pi?u o dugoj, potisnutoj povijesti *slama* kao dijela ameri?ke usmene kulture, isprva pu?ke, potom urbane. Iako se *slam* te?ko uklapa u hrvatsku knji?evnu kulturu, ?elim pisati o njemu iz nekoliko razloga. Zahvaljuju?i virtualnoj recepciji i *Button Poetry Channelu*, Youtube kanalu i izdava?koj ku?i, *slam* vi?e nije u tolikoj mjeri vezan uz izvorni kontekst. Osim toga, primijetila sam i da hrvatski pjesnici/kinje sve ?e??e problematiziraju okolnosti i uvjete intelektualnoga i knji?evnog rada, objavljivanja i recepcije poezije, ?to je bilo polazi?te *slama*. Posljednji razlog ima isklju?ivo autobiografska upori?ta, ali ni?ta ne ubije ?elju za ?itanjem (i ?ivotom) kao srednjo?kolska lektira sa ansamblom boema-pijanica, mrtvih lijepih mladih ?ena i popratnog nekrofilskog korpusa, bogova i Hrvata. Klonovi mladoga Bukowskog koje sam sretala po pjesni?kim ve?erima nisu nimalo popravili moje potonulo mi?ljenje o poeziji. I samu me je iznenadilo odu?evljenje *slamom* koje traje od trenutka kada sam ga otkrila za svijetlih dana *tumblr*a. Kako se poetika mojih znanstvenih radova ionako pretvorila u slavljenje osobnih interesa uz meni lijepe citate, pisat ?u o dvama ?anrovima *slam* poezije, autobiografskim i politi?kim pjesmama, dvjema izvedbenim praksama, izravnoj i parodijskoj, i neposlu?noj publici koju je ovaj pokret stvorio.

Somers-Willett *slam* poeziju smatra pod?anrom izvedbene poezije (*spoken word poetry*). Izvedbena poezija ima nekoliko pod?anrova poput bitni?ke poezije, hip-hopa i avangardnih predstava, ali je izvorno obuhva?ala tekstove snimljene za radio. Ona, dakle, ima komercijalno porijeklo koje je kasnije postalo problemati?no, ali je oduvijek bila izvo?ena i slu?ana u svakodnevi. U popularnome razumijevanju ovoga popularnog ?anra, *slam* je nastao u nebjela?koj hip-hop kulturi. Popularno shva?anje i ?esta marketin?ka strategija vidljiva u brojnim filmovima o preobrazbi kriminalca u osje?ajnoga pjesnika koji bje?i iz geta, ustvari je pogre?na ? prvi je pjesni?ki *slam*,³ Uptown Poetry Slam, organizirao Marc Kelly Smith u radni?kome baru u Chicagu 1986. Kelly Smith sve ?anrove koji ne ?ele stoi?ku i ugla?enu publiku smatra prethodnicima *slama*, a njegove korijene pronalazi u folk pokretu kasnih 1950-ih i ranih 1960-ih godina koji je nastojao zbliti razli?ite zajednice, a ne osnovati hipstersku elitu poput ranih bitnika. Pjesnici i pjeskinje iz radni?ke klase koji su se uspjeli visoko obrazovati u kratkotrajnome razdoblju ameri?ke dr?ave blagostanja poput Pat Parker i Eileen Myles ve? 1960-ih i 1970-ih pi?u manje hermeti?no i posve osobno, a intimizam nije stran ni ?ensko

modernizmu o kojemu pi?e Kate Zambreno u svojoj sjajnoj studiji *Heroines*. Mylesine su pjesme uvr?tene u antologiju *Word Warriors: 35 Women Leaders in the Spoken Word Revolution* zajedno s pjesmama mla?ih *slammerica* poput Andree Gibson i Patricije Smith, a uklju?ene su, izme?u ostalih, i Lynn Breedlove, *queercore* pjeva?ica, te autorica kriti?kih memoara Michelle Tea ?to pokazuje da su vrlo razli?ite umjetnice jedan od svojih izraza prona?le u izvedbenoj poeziji. Predgovor je napisala Eve Ensler, autorica slavni?ih *Vagininih monologa*, ?ime je odana po?ast i politi?koj i kazali?noj pozadini *slama*. Jedna od pjesama Pat Parker u mome iznimno amaterskome prijevodu vrlo je sli?na politi?kome *slamu*: jasan izraz, obra?anje i obrat na kraju odlike su koje ova anga?irana pjesma dijeli sa svojim za aktivizam spremnim nasljednicama:

Brate
ne ?elim ?uti
kako je
moj pravi neprijatelj
sistem.
Nisam genijalka,
ali znam
da se sistem
kojim me udara? zove
?aka.4

Michelle Tea u zbirici kriti?ko-autobiografskih eseja *Against Memoir: Complaints, Confessions & Criticisms* opisuje djelovanje kolektiva iz 1990-ih: trupa izvo?a?ica *Sister Spit* obi?la je SAD u kombiju, a da se nije posvadila ili umrla i ?pisale su i izazivale nevolje, i pisale o nevoljama koje su izazvale, i ?itale sve to svake ve?eri pred stvarnim *publikama*?.⁵ Meni omiljeni esej naslovljen po trupi Tea zapo?inje izno?enjem svoje poetike i napomenom da govori samo u svoje ime premda pi?e u prvome licu mno?ine, potom prepri?ava razne nepodop?tine i trijumfe te zaklju?uje da je uspjeh *Sister Spita* djelomi?no bio ?udo, a djelomi?no svjedo?anstvo da se pripadnice *queer* i feministi?kih supkultura brinu o svojim [?]. Djelomi?no je dokaz da postoji neka vrsta bo?anstva koje pazi na pijane i budalaste, i sigurno dokaz da, ako ne?to zaista ?eli?, mo?e? to ostvariti samom voljom, domi?ljato??u i potporom zajednice.⁶

Esej je zanimljiv jer iz osobnoga kuta prepri?ava povijest *slama* koja nije dokumentirana i o kojoj se sudionici/e ne mogu usuglasiti (Kelly Smith duhovito napominje da nitko nije bio trijezan kada se stvarao *slam*) ?to je tipi?no za povijest dru?tveno anga?irani?ih pokreta. Povijesnu crtu imaju i mnoge *slam* pjesme koje, poput Teainih eseja, funkcioniraju kao usmena povijest manjinski?ih zajednica ? Denice Frohman u *Dear Straight People* nabraja ?rtve zlo?ina iz mr?nje, a Ragan Fox, jedan od prvih *gay slammera*, u *Heterophobiji* spominje da je ?Matthew Shepard bio *gay* i posljednje rije?i koje je ?uo bile su "Ti prokleti pederu!"?⁷ *Slam* je, da zaklju?im ovaj uvod lirski, stihovima Boba Holmana, ?poezija u svakodnevnom ?ivotu svake nedjelje u 19 i 30?.

?anrovski, postoje dvije skupine *slam* pjesama. Autobiografsku pjesmu ili pjesmu identiteta Somers-Willett odre?uje kao slavljenje marginaliziranoga i ?esto strate?ki esencijalisti?koga identiteta kao suprotnosti povremeno prenapla?enoj ujedna?enosti oficijelne kulture. Najjednostavnije pjesme opisi su zatvorenoga identiteta koji je, ako je izvedba dobra, od publike prepoznat kao autenti?an. Autenti?nost je, primje?uje autorica, pomalo naivan kriterij. Iako je izvo?enje marginalizirani?ih identiteta va?an dio *slam* pokreta, publika ne nagra?uje istinsko sebstvo neko vje?tu izvedbu. Neki bi Somers-Willett prigovorili da je svako sebstvo ionako izvedba pa i nije previ?e bitno izvodi li se na pozornici, u zakulisju ili na ulici, ali mislim da je autorica u pravu kada kritizira ?kulturalnu dinamiku marginalizirani?ih pjesnika/inja i uglavnom bijele publike iz srednje klase koja nagra?uje izvedbu identiteta kao autenti?nih isklju?ivo zbog citiranja razlike kao i zbog feti?isti?kih ?elja koje ova dinamika mo?e utjeloviti?⁸ Nisu svi identiteti stvoreni jednakima. Fox upozorava da pjesme koje slave mu?ke crne identitete ?esto blate ?ene i *queer* ljude. Osim toga, publika sve marginalizirane identitete nagra?uje kao autenti?ne narative jer ih jednostavno, iz svoga privilegiranog kuta, ne uspijeva razlikovati. Iako na?elno otvoren svima, *slam* je u tridesetak godina postojanja stvorio bijelu, liberalnu i srednjeklasnu ni?u kojoj se obra?a, a koja ima malo toga zajedni?koga s pjesnicima/kinjama ?ije pjesme slu?a i ocjenjuje. Iako se izvedbom ve?ine pjesama identiteta te?i njegovoj izravnoj potvrdi, pjesnici/kinje povremeno parodiraju ili posu?uju tu?e glasove. Somers-Willett citira pjesmu u kojoj Afroamerikanka Patricia Smith govori glasom neonacista. Ne tako radikalna, Olivia Gatwood jednu od svojih oda izvodi glasovima razni?ih ?ena s Long Islanda, skupine koju se ?esto smatra *trashy* i povr?nom, a preuzima i glasove na sli?an na?in obezvrije?enih tinejd?erica. Pjesnici/kinje su svjesni da identitete treba birati strate?ki: Blythe Baird u pjesmi *Pocket Sized Feminism* priznaje da se ?srami ?to svoj feminizam ?uva u d?epu dok ga nije zgodno otkrili, kao na pjesni?kim natjecanjima ili ?enskim studijima. Postoje dani kada se vi?e ?elim dopasti nego promijeniti svijet?⁹

Izvedba Lauerena Zuniga, *Confessions of an Uneducated Queer*, pokazuje da je osobno politi?ko. Uokvirena kao ispovijest, pjesma

mo?e biti protuma?ena kao kritika akademskoga diskursa *queer* teorije koji je ?esto nedostupan onima ?ije ?ivote nastoji objasniti ? povijest popularne lirike iz koje je *slam* nastao povezana je s masovnom kulturom u kojoj se ?iroka publika mo?e prepoznati. Diskurs koji oblikuje *queer* identitete isklju?uje neobrazovane *queer* ljude na na?in na koji je visoka kultura stihova isklju?ila prve *slammere*. Prije brojnih dosjetki o lezbijskoj kulturi, Zuniga ka?e kako ne razumije ba? Judith Butler [tko razumije? op.a.]. Jednom sam poku?ala spomenuti Foucaulta na tulumu kako bih zvu?ala pametno i prijatelj me pristojno ispravio i rekao da se izgovara ?Fou-KOH?. [?] Sve ?to znam o tome kako biti dobra *queer* osoba, nau?ila sam od pjesnika. Pjesnikinje su jeftinije od fakulteta.¹⁰

Drugi ?anr, aktivisti?ki apeli, ?est je u *slamu* iako ga nisam na?la opisanoga u teorijskim tekstovima. Apeli su manje osobni, prednost je dana kolektivnome (manjinskom) identitetu, a napisani su kao obra?anje dominantnoj kulturi ?iji pripadnici, izvan pozornice, ignoriraju ili u?tkavaju umjetnike/ce. Kao ?to Somers-Willett isti?e, *slam* se stereotipno opisuje kao niz ljutih progla?a protiv opresije. Izvedbe koje nazivam apelima lako je optu?iti i za bijes i za propagandu ? u njima pjesnik/inja ili pjesnici/kinje prozivaju dru?tvo nastupaju?i strastveno i o?tro. Mislim da je *slam*, u kontekstu borbe za manjinska prava, zanimljiv jer propituje model uzorne manjine kako ga je odredila Marilyn Frye: ?Od potla?enih se ljudi ?esto zahtjeva da se smiju i budu veseli. Ako pristanemo, pokazujemo svoju poslu?nost i pomirenost sa situacijom.? Sara Ahmed, koja se mnogo bavila politikom (izra?avanja) osje?aja, citira Frye koja tvrdi da ?nas sve, osim najradosnijega dr?anja, prokazuje kao zlobne, ogor?ene, bijesne ili opasne? te nastavlja:

Ako se potla?ena osoba ne smije?i ili ne pokazuje znakove da je sretna; tada njega ili nju ?itaju kao negativne: ljute, neprijateljski nastrojene, nesretne i tako dalje. Sre?a postaje o?ekivana ?zadana postavka? za one koji su potla?eni, ona postaje odrednica neutralnoga prostora. Ti si ili sretan: ili nisi.¹¹

Nedavno snimljena sjajna serija *Dear White People* ?iji naslov aludira na u *slamu* vrlo popularnu apostrofu pokazuje stigmatizaciju ljutnje ? Reggiju, crnome studentu i pjesniku, redar prijeti pi?toljem jer ga smatra opasnim premda i ostali studenti prigovaraju zbog dolaska policije na ku?nu zabavu. Recepcija manjinskoga bijesa druga?ija je na pozornici, pjesniku/inji publika ?estita na ljutnji premda je, kao ?to Somers-Willett napominje, upitno u kojoj bi se mjeri priklju?ila borbi za prava kojima toliko strastveno plje?e. Mislim da je ovaj ?anr, ipak, va?an i zanimljiv jer otvoreno negira shva?anje umjetnosti kao autonomne i apoliti?ne te propituje seksisti?ku ideju smjerne pjesnikinje koja mekim glasom recitira svoje intimne (ali ne neukusno intimne) stihove. Primjerice, Andrea Gibson u pjesmi *To the Men Catcalling My Girlfriend as I'm Walking Beside Her* koju izvodi s biv?om partnericom Katie Wirsing, a koja je napisana ?da bi bila kori?ena u stvarnome svijetu? parodira uli?no uznemiravanje i opisuje strategiju protunapada: ?Svaka feministkinja koja je i?la linijom manjeg otpora primijetila je na njoj povremeni zastoj. [?] I povremeno treba? skrenuti ravno u dolinu necenzuriranoga bijesa?.¹² Denice Frohman se na sli?an na?in obra?a *straight* ljudima u vrlo popularnoj pjesmi *Dear Straight People*. Kao nebijela ?ena, Frohman je u ve?oj opasnosti da bude ozna?ena kao nezadovoljna saboterka tu?e sre?e. Ahmed u eseju ?The Feminist Killjoy? pi?e kako je neka tijela lak?e proglasiti uzrokom nesre?e zbog ?ega i postoji stereotip ljute crnkinje toliko nezgodan bijelim feministkinjama koju poku?avaju ignorirati vlastiti rasizam. U pjesmi Frohman izvr?e ustaljeni razgovor u kojemu *straight* ljudi propituju *queer* identitete, nekoliko puta ponavlja stihove ?za?to moram dokazivati da je moja ljubav autenti?na? te pita ?za?to morate buljiti u mene kada dr?im svoju djevojku za ruku kao da vas planiram oplja?kati? Dragi *straight* ljudi, zbog toga vas ?elim jebeno oplja?kati!¹³ *Slam* mo?e biti izravan i afektivan protest na pozornici, protest koji je (barem u sigurnosti izvedbenoga prostora) publika spremna podr?ati.

Iako je Allan Wolf u svojoj pjesmi za otvaranje natjecanja napisao da ?bodovi nisu poanta, poezija je poanta?, uobi?ajeno je da pet sudaca/kinja nasumi?no odabranih iz publike ocjenjuje stihove i izvedbu. Svaki sudac/kinja daje ocjenu od nula do deset, a zbrajaju se tri srednje ocjene. Prilikom natjecanja, gornja vremenska granica je tri minute, a *The Official Poetry Slam Rulebook*, slu?beni dokument ameri?koga nacionalnog natjecanja u *slamu*, propisuje i da pjesnik/inja mora biti autor/ica pjesme koju izvodi ?to je povezano s ve? spomenutim probojem *istinskih* identiteta. Otpor analogan pobuni pjesnika/inje na pozornici mo?e pru?iti publika sredstvima koje je Marc Kelly Smith nazvao mjerama kontrole. Publika, kao i buntovne ?ene kojima su Olivia Gatwood i Megan Falley posvetile *Say ?No?*, uvijek mo?e re?i ne, glasno i odmah izraziti svoje negodovanje ili odobravanje. U pjesmi kojom se otvara natjecanje u Green Millu Kelly Smith nabraja taktike otpora:

Ako vam se ne svi?a ono ?to ?ujete, mo?ete se izraziti na nekoliko na?ina. Ako vam se ne svi?a samo malo, pucketajte prstima. [?] Ovo je novi re?im. Ako vam se ne svi?a malo vi?e, udarajte nogama. [...] Ako je prokleta lo?e, uzdi?ite [?] Tako?er postoji feministi?ko siktanje.¹⁴

Feministi?ko siktanje sankcija je za seksizam na pozornici, zanimljiv primjer izravne i otvoreno politi?ke intervencije u tekst / izvedbu. Dok je kritika dru?tva s pozornice posredovana tekstualno i izvedbeno, kritika onoga ?to se odvija na pozornici je neposredna i ?esto neverbalna. Kona?no, o najboljoj pjesmi, ako joj uop?e dopusti da bude izvedena, odlu?uje publika koja nije

du?na objasniti estetske (ili bilo koje druge) kriterije kojima se vodila. A ja ?u ih slijediti i ne?u ni poku?ati objasniti za?to mi se *slam* toliko svi?a.

Tjelesna prisutnost radnika/ca, ?ena, *queer* i nebijelih ljudi na pozornici upozorava na prazninu u oficijelnoj kulturi, na mjesto koje nam je ?esto uskra?eno. *Slam* je omogu?io razli?itim glasovima da govore i da ih se ?uje, a kontekst njegovoga nastanka ukazao je na to da umjetni?ki talenti nisu *slu?ajno* dodijeljeni isklju?ivo bijelim mu?karcima koji su, eto, jednostavno bolji pjesnici.

Teoreti?ari/ke *slama* su svjesni da sustav mo?e prisvojiti svaku pobunu, pa i onu stihovanu, a naivni idealizam izvedbene poezije nekima je odbojan. Svejedno mislim da je *slam* va?an jer se izborio za ?prostor za one poput nas: pomalo divlje, neprimjerene, gladne povezivanja ? me?usobnog, sa sobom, sa strancima ? divlje, neoprezne i feministkinje?.¹⁵ ?ak i ako posve izgubi svoju prevratni?ku mo?, *slam* je lekcija da treba govoriti (nastupati) ?ak i kada nas uvjeravaju da nemamo ?to re?i i da nismo dobrodo?le. Na kraju ?u parafrazirati Zunigu koja zahvaljuje *queer* teoreti?arima/kama i re?i: *slammerice*, hvala vam.

* * *

1. Kelly Smith, Marc, *Stage a Poetry Slam*, Sourcebooks, Naperville, 2009 (str. 5)

2. *ibid.* 22

3. *Slam* poezija (*slam poetry*) je ?anr, a pjesni?ki *slam* (*poetry slam*) doga?aj ili natjecanje na kojemu razli?iti pjesnici/kinje izvode autorske ili tu?e pjesme.

4. Sjajan ?lanak o Parker i pjesma u originalu na:

<http://unsweetenedmagazine.com/mag/shutting-down-todays-problematic-ideologies-with-black-lesbian-feminist-poet-pat-parker/>

5. Tea, Michelle, *Against memoir: complaints confessions & criticism*, Feminist Press, New York, 2018. (str. 177)

6. *ibid.* 178

7. <https://www.youtube.com/watch?v=f9ocWcSH1x0>

8. Somers-Willett, Susan, *The Cultural Politics of Slam Poetry*, The University of Michigan Press, Michigan, 2009. (str.38)

9. <https://www.youtube.com/watch?v=vT74LH0W8ig>

10. YouTube Video: [YouTube.com/watch?v=bGCXJqn6DRg](https://www.youtube.com/watch?v=bGCXJqn6DRg). U prijevodu sam prvo koristila mu?ki pa ?enski rod jer Zuniga nabraja pjesnike, pjesnikinje i one koji se ne vide unutar te opreke, ali hrvatski je vrlo nesretno binaran. Tako?er, o svima uklju?enima u antologiju ?enske poezije pi?em kao o ?enama jer su se u vrijeme objavljivanja tako identificirale.

11. Ahmed, Sara, *The Promise of Happiness*, Duke University Press, Durham & London, 2010. (str. 66)

12. https://www.youtube.com/watch?v=ioZ_kvVq9Sk

13. <https://www.youtube.com/watch?v=5frn8TAlew0>

14. Kelly Smith (str. 43)

15. Tea (str. 173)

* * *

Natalija Stepanovi?

Biografija

Zavr?ila je diplomski studij komparativne knji?evnosti (2019, Filozofski Fakultet Sveu?ili?ta u Zagrebu), a trenutno je studentica rodnih studija na Srednjeeuropskom sveu?ili?tu u Be?u. Njeni tekstovi su objavljeni u znanstvenim ?asopisima (Genero, Knji?evna smotra) i na raznim portalima (Krilo, Muf, Vox Feminae). Nada se da eseje pi?e bolje od biografskih crtica.